РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА В.І. ВЕРНАДСЬКОГО ЯК ПЛАНЕТАРНЕ ЯВИЩЕ

ІСТОРИЧНИЙ ЗРІЗ НАУКОВОГО ДОРОБКУ АКАДЕМІКА УКРАЇНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ НАУК В.І. ВЕРНАДСЬКОГО В ПІЗНАННЯ ПРИРОДИ ЗЕМЛІ

Половка С.Г., Половка О.А.
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Академік УАН Володимир Іванович Вернадський (1863–1945 рр.) — постать добре відома світовій науковій спільноті. Він залишив глибокий слід і наукову спадщину в широкому спектрі природничих наук, яка актуальна і нині, але в повному обсязі ще не досить вивчена істориками науки.

Після морської глибоководної експедиції дослідників Новоросійського (нині ОНУ імені І.І. Мечникова) університету в Чорне море (1892), яка завершилася відкриттям зараження глибин моря сірководнем. На цьому тлі М.І. Андрусов і М.Д. Зелінський обґрунтували біогенну гіпотезу походження сірководню [3–5]. Ці наукові напрацювання «підштовхнули» першого Президента УАН акад. В.І. Вернадського до зосередження уваги дослідників природи Землі на необхідності проведення геохімічних досліджень в Азовському морі та вивченні природної радіоактивності Південного берегу Криму. Згодом такі дослідження вилилися у започаткування ним нової науки — біогеохімії. Вона виникла в ХХ ст. на перехресті геології, біології та хімії. Основні принципи були сформовані В.І. Вернадським і норвезьким ученим В.М. Гольдшмідтом та розвинені у наукових працях російських дослідників О.Є. Ферсмана і О.П. Виноградова та ін. Завдяки симбіозу природничих наук, нині з'ясовано значну роль розвитку життя на Землі, як фактору, який призвів до утворення органогенних гірських порід (коралові рифи, кам'яне вугілля, торф та ін.), що в свою чергу, як вважають вчені, змінили склад атмосфери та гідросфери, а також безпосередньо мали вплив на геологічні процеси (вивітрювання та ін.) [2].

У подальшому наукові результати морських експедицій спонукали і надихнули В.І. Вернадського розглянути питання походження життя на Землі, згодом створити всесвітньо відоме вчення про біосферу (термін увів Е. Зюсс, 1875), живу речовину, яка організовує земну оболонку. Академік УАН В.І. Вернадський стверджував, що змінюється не лице Землі, як вважав видатний австрійський геолог Едуард Зюсс, а лице біосфери. З останньої тези випливає, що Володимир Іванович був добре був ознайомлений із науковими працями Ч. Дарвіна («Происхождение видов путем естественного отбора, или Сохранение благоприятствуемых пород в борьбе за жизнь», 1859 р. та ін.) і підтримував його вчення [5].

Володимир Іванович Вернадський накреслив шлях еволюції біосфери в ноосферу [1], по-скільки ці узагальнюючі вчення фокусують у собі не просто окремі науки або низку природничих наук, але і всю науку і всю політику. Від того, наскільки вдалим виявиться співпраця науки і політики, залежить доля роду людського. Вчення В.І. Вернадського про взаємовідносини природи і суспільства здійснює і нині вплив на формування сучасного екологічного світогляду (саморегуляції біосфери більше не вистачить для збереження її

цілісності).

У період апогею «боротьби» фіксистів і мобілістів офіційно було започатковано морську геологію в АН УРСР (1962 р.). Подальший розвиток геології океанів і морів дає поштовх до виникнення концепції літосферних плит. Такий кут зору на землебудову «породжує» нові наукові напрями в різних природничих науках і спонукає до висунення альтернативних думок на усталені концепції. Участь у морських експедиціях співробітника ІГН АН УРСР доктора геол.-мін. наук А.Я. Дроздовську надихнули по-новому реконструювати природничу історію хімічної еволюції Світового океану й атмосфери в геологічній історії Землі («Химическая эволюция океана и атмосферы в геологической истории Земли», 1990) [2]. За допомогою законів термодинаміки вона вперше довела низку тверджень, які дають підставу до висунення альтернативної думки щодо поглядів В.І. Вернадського на час зародження життя на Землі (на думку Володимира Івановича атмосферу сформували біологічні організми) і нині потребують осмислення та подальшого розвитку науковою спільнотою [2; 4–5].

Висновок. Розглянувши історичний зріз спадщини акад. УАН В.І. Вернадського, наголосимо, що закладені ним наукові ідеї актуальні і нині та впроваджуються в практику життя, розвиваються на новому науковому рівні його послідовниками, які займають гідне місце в когорті його прибічників у галузі природничих наук.

Література

1. Вернадский В.И. Биосфера и ноосфера / Владимир Иванович Вернадский. — М.: Наука, 1989. — 262 с.
2. Дроздовская А.А. Химическая эволюция океана и атмосферы в геологической истории Земли / Алиса Акимовна Дроздовская. — Киев: Наук. думка, 1990. — 208 с.
3. Ларченков Е.П. Геология в Одесском университете (Очерки истории кафедры общей и морской геологии) / Ларченков Е.П., Кравчук О.П., Кравчук А.О. — Одесса: Феникс, 2009. — 536 с. — (Возникновение геологии как науки. Основные идеи в период ее становления).
4. Половка С.Г. Історія морських геологічних досліджень в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра геол. наук: спец. 04.00.23 «історія геології» / Сергій Григорович Половка; Інститут геологічних наук НАН України. — Київ, 2011. — 36 с.
5. Половка С.Г. Сто морських геологів України / Сергій Григорович Половка. — Київ-Умань: «Візаві», 2007. — 261 с.

ШИШАЦЬКА ХРОНІКА В.І. ВЕРНАДСЬКОГО

Самородов В.М.[1], Кигим С.Л.[2]
[1] Полтавська державна аграрна академія
[2] Полтавський краєзнавчий музей імені Василя Кричевського

Десь тут урвалась пам'ять історична,
зате вона навіки золота
Ліна Костенко

Для всіх дослідників творчої спадщини всесвітньовідомого природознавця і мислителя В.І. Вернадського, для кожного, хто вивчає проблему біорізноманіття, ділянка землі на Шишаччині оточена повагою. Адже саме тут він опрацював дев'ять розділів своєї ґрунтовної книги «Жива речовина» [3]. Під цією назвою вона відома всьому світу і привертає до себе все більше уваги науковців, передовсім напередодні 100-річчя від дня початку роботи над нею